

В. А. Накацевни Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалау юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Улуу жетишилме болдургъаны эмда кеп жыллыны ахшы ишлегени ючюн **НАКАЦЕВ Владимир Анальевични** - Къабарты-Малкъар Республиканы Экономиканы айнаыту министрствосуну тыш

байламлыкъланы департаментини тыш къырал-лакта ату учрежденияны нейрохирургия бөлөмюне бла бөлөмюню таматасын - Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалагъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан
Нальчик шахар, 2014 жылда 19-чу февральда, №55-УГ

Ю. КОКОВ

С. Г. Ибрагимге «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы врачы» деген ат атауун юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Саулыкъ сакълауу айнаытугъа улуу къыйын салганы, бийик профессионал усталыгы эмда кеп жыллыны ахшы ишлегени ючюн **САИД ГАЛЕБ ИБРАГИМГЕ** - Къабарты-Малкъар Республиканы Саулыкъ сакълауу министрствосуну «Республика-

лы клиника больница» къырал бюджет саулыкъ сакълауу учрежденияны нейрохирургия бөлөмюне таматасын - «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы врачы» деген ат атаргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан
Нальчик шахар, 2014 жылда 19-чу февральда, №56-УГ

Ю. КОКОВ

Хурметлеу

Чемпионлагъа бла призёрлагъа - КЪЫРАЛ САУГЪАЛА

Олимпияда башчысы Владимир Путин Сочида бардырылган Олимпияда оюналары чемпионлары эм призёрлары бла тобешгенди.

«Ата журтуну алында кыйын ючюн» тертионко даражалы майдал бла олимпиядада чемпионла Виктор Аи (шорт-трек), Виктор Уайлд (сноуборд), Алексей Вовода бла Александр Зубков (бобслей), Татьяна Волосожар бла Максим Траньков (бузда сымарлап учуу) саугъаланганды.

В. Путин биатлончу Е. Устюговну саугъалаган кези.

Сыйлыкны орденине олимпиядада чемпионла Евгений Плющенко (бузда сымарлап учуу) бла Евгений Устюгов (биатлон), «кюмюш» алгъанла Максим Вылегжанин (лыжалада чабышу), Альберт Демченко (чаналада учан спорт) тийишли болганды.

Спортчуланы иги кесек къауумуна Шувэлюкхуну ордени берилгенди. Аланы саянда олимпиядада чемпионла Екатерина Боброва, Елена Ильиниха, Никита Качалов, Фёдор Климов, Юлия Липницкая, Аделина Сотникова, Дмитрий Соловьев, Ксения Столбова (бузда сымарлап учуу), Алексей Волков, Дмитрий Малышко, Антон Шипулин (биатлон), Владимир Григорьев, Семен Елистратов эм Руслан Захаров (шорт-трек), Александр Легков (лыжалада чабышу), Алексей Негодай, Дмитрий Труновков (бобслей) эм Александр Третьяков (скелетон) барды.

Андан сора В. Путин ол майдалы Олимпиядада биатлонда эки кере «кюмюш» алгъан Ольга Векунинага да берди.

Сурат kremlin.ru сайтдан алынганды.

СЕЙИРНИ КЪОЗГАУ

Жашчыкъла жыйымдыкъ командагъа тюшер муратлыдыла

Къыш Олимпияда оюна баргъан кюнде терс къолчула телевиזורланы аларындан кетемгендиле десем, ёторюк болмаз. Энци да ала кеслеринде кенг жайылган сноубордан, тау лыжададан эришилени эм хоженин сакълай эдиле.

Сёз ючюн, Анкалы Фазика айтханга кере, бу Оюна кеслерине сейирни сакъланмагъан майдалла бла къозгъагандыла.

Энци уа Альберт Демченко ючюн жарый эдим да, кюмюш майдал къатганында, болмагъанча къууанганма, - дейди ол.

Энци уа Альберт Демченко ючюн жарый эдим да, кюмюш майдал къатганында, болмагъанча къууанганма, - дейди ол.

Шёндю жашчыкъла битегу заманлары жаруу этимге беридиле. Ахшы кёрюмдиге болдурун, ала къыралны жыйымдыкъ

командасыны санына тюшер муратлыдыла. Бу жолгъу Олимпияда оюнда болгъан аламат саугъаладан сора, ала къадаргъа биатлонда бек ийнадидыла. Ол себепден а хар ингирден катонку терс къолчу тиширула, кеси ыргызлыкълары бла аруу тазалап, тийишли халгъа келтирди.

Алиса ТАРИМ, Эльбрус районну администрациясыны прессекретары.

Жазылуу - 2014

Тап аманлыгы чыкъандырмагъыз!

Почта связыны бөлөмлеринде 2014 жылы экинчи жарымында бир къууум изданиндагы болжадан алгъа жазылуу бардырылады. Сиз суйген газетлеринизге эмда журналларыгъызга энци багъалары бла жазыларыгъу бу бек иги амалды. Аны чыкъандырмагъыз!

КМДНИ федеральны почта связыны управленясы.

Бизни индексидиз - 51532

ПАРЛАМЕНТ

Агамланы жашау журтла бла жалчытыу - бек жууаплы борчлаган бируди

Закона чыгарыуу органы президиумуну кезилеу жыйынуу болганды. Ол КЪМР-ни Парламентини Председатели Чеченланы Ануарны башчылыгында барганды.

Депутатла Къабарты-Малкъар Республиканы жер-жерли самоуправлянысыны эм территорияланы социально-экономика айнаыту жаны бла комитетини председатели Хазратали Бердовну - Нальчик шахар округда къурулуш эм социальны жашуу журт берюню юсюнден-информациясына тынгылагандыла. Былтыр бу магъаналы теманы юсюнден сёз барганды, бир-бир республикалы министрстволарда, аны бла бирге уа Нальчик шахар округну жер-жерли администрациясында билдируу бла сёлеширге окумуна эркилик берилгенни айттыргъа керекди.

«Быйыл социальны жашуу журтла ишлеуге ача бөлөмюню вопросу алыкъ къаралмагъанды. Ол алай бола турганлай да, бир-бир гражданыны жашау журтла бла жалчытыуу къырал политикасын жашауда бардырыр муратда. КЪМР-ни Правительствоуну энци Бегими къабыл этилгенди-дегенди Хазратали Бердов.

Информациядан белгилы болганына кере, бютюнюнде жашуу журтланы къурулушлары алгир жер-жерли администрация берген жер участкалада бардырылады. Ол санда Шогенов орманда 160-фатарлы жашуу ююню къурулуш да. Кадорво

орамда общежитие жашагъан гражданыны кёчюрюрге деп ишлерини юйге жер участка берилгенди. Шортанов орманда 20-фатарлы ююню къурулуш болуу жер да белгиле этилгенди. Андан сора да, Нальчик шахарны администрациясыны Шогенов орманда ишлерини кеп къатлы жашуу юйени къурулушлары башларча алты жер участкасы барды. Аны бла бирге келер заманда жашуу юйени «Восточный» микрорайонуну жер да ачыкъланганды. Анда уа 1 миллион квадрат метр жашуу журтла ишенирикдиле.

Хазратали Бердов коллегалары эслери республиканы ара шахарында кёбюсюнде коммерциялы жашуу журтла ишениклерине бурганды. Алай бла алты жылны ичинде социальны жашуу журтла алыкъланы кезилери (середелери) жеринден төмөйди.

«Шахарда очередие тургъан гражданыны асламысы ачкылары эм жер участкалары болмагъаны себепли кеслерини жашуу журт болуулары игилендиле майдыла. 2008 жылдан бери республикалы бюджетден алгъа кредитте бөлөмнейдиле, деп,

чертгенди Хазратали Бердов. Жыйылууда белгиленгенине кере, жаш юйюрге социальны жашуу юйле бла жалчытыу деген подпрограмманы келеринде берилди. Муниципальны бюджетден 35,72 миллион сом бөлөнгенди. 2012 жылда сентябрде жер-жерли администрация 81 юйюрге жашуу журт алырга (ишлерге) сертификатла бергенди.

Ахыры 2-чи бетедди.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

«План жарашдырылгъынчы, Нальчикке къурулуш бардырыргъа ахырга къоярыкъ туююл эдим»

Владислав Хасанович, генералны план неге керекди, аны болмагъаны Нальчикке улуу заран салганымыды?

Нальчикке генералны план керекди дегени 20 жыл озганды. алай власть органы бизни эшитмегенди. Шахарда, эде да жашуу журтла, социальны объекте, инженеринфраструктура, ол угъай транспорт система да арга кере жарашдырылды. Бир къарагы, Нальчинин жолларында шёндю болумгъа: ала асыры тардан машиналы сыйымайдыла. Плансыз болуу андан да осалгъа келердики.

Ахчылы адам, шахарда эркин жер къырылды. Бир къарагы, иштелишени деп тохтады. Администрацияны къуллукчулары уа алайда къаллай объекте болгандылары, алгынчыны генералны планда не зат ишлетирге белгиленгенине кыраар керешимдигиле жер юйюни бек къыргъан тёрбе болуп къалганды.

Сёз ючюн, Шогенцов аты орамда мекитини тийресинде

Февраль айны алында КЪМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Кокос Правительствоу келечилери, надзор органыны къуллукчулары бла бардыргъан кенешиде Нальчик шахарда къурулушлары юсюнден барганды сёз. Анда республиканы ара шахарыны генералны планы озгъан ёмюрюне 60-чы жылларында жарашдырылганыны, документте тозетиуле юч кере, ахыр кере 1995 жылда этилгенлерини, алай этилген ишле бир торло нызмагъа сыйымангандыларыны юсюнден айтылганды.

Нальчиники генералны планы къабыл кёрюлмегени шахарге къаллай хата салганыны эмда халны позитер ючюн, не зат керек болганыны юсюнден бек белгиле архитектор Асанланы Хасананы жашы Владислав бла ушакъ бардыргъанбыз.

15-къатлы жашуу журт барды, аны артында уа тогуз къатлы мекеняла. Аланы артысында эркин жерде энци бир онбеш къатлы юй, Питигорск орманда да ючюнчюсю ишлетирге белгилене эди. Алай ала оюемдигиле, жерлени уа колшидиле. Бютюнюнде алайда жашуу журтланы орунуларына катде, нотариальная кнотра салынгандыла.

Нальчикде энци улуу проблемалардан бири - сатыу-алуу араланы кёлөгю. Ма бир къарагы: Киров орам, Кууылланын Къайсын аты эмда Тарчюков орамла бирге къошулгъан жердеде къаллай бир тюкен барды: «Орбита», кызы бла тогуз къатлы жашуу журт, 12-къатлы юй... Алайда алгын кызы болганды, энди уа аны орунуна

«Горный» ара оюемдиге (сатыу-алуу жерлери аты минг квадрат метрге жетидиле).

Андан жою метр аралакла андан да улуу тюкен барды: «Галерея» - 30 минг квадрат метр, кызы бла уа «Юг-Западный» комплекс. Бусагъатта уа «Горный» тириесинде терс къатлы комплекс ишлетидиле - 20 минг квадрат метр. Алай аны стопкасы жокуду. Жорукълагъа кере уа машиналы салыра жер тюкенден бир бла жаркы кереге улуу болургъа тийишиди.

Кимге керекди былай бир тюкен? Алы бир универсам жете эди барысыгъа да.

Шахарны артысында улуу темир хуна салып, аны артында уа жерни къзып, юй кюлгеп башлайдыла. Ма энци бир орам: Шогенцов орамда Къырал концерт залны тириесинде алай хуна салынганды. Алайда уа тогуз къатлы юй ишлетирге белгилене эди.

Ахыры 2-чи бетедди.

Юбилей

Жангычылыкъ - аны поэзиясыны ёзезиги

Беппайланы Азворну жашы Муталип 1949 жылда Къозахстанда тууганды. Ата журтуну кыйтхандан сора Янкойну орта школуну, ызы бола уа Москвада М. Горьский аты Литература институтуну бошоганды. Бийик билим алып келгенди, Малкъар театрыни литература бөлөмюне жумалы болганды. ВЛКСМ-ни чыгъармачылыкъ бла кёрешкен жаш тёлөсине башчылыкъ этгенди, сабий «Юр» журналны редакторуну орунбасары, «Минг-Тау» журналны баш редакторуну экинчиси, телевиденияда художестволу берилени хазыргъан бөлөмюне таматасы болуп да турганды. Бюгюнюнде «Заман» газетини баш редакторуну орунбасарды.

Аны биринчи чыгармалары «Эжму», «Тагы суула» аты жыйымдыкълада басмалангандыла. Энци «Янган къыла» деген китеби уа 1978 жылда чыкъганды. Ол нозму жыйымдыкъла Муталип СССР-ни Жазуучуларыны союзуну киреди.

Поэтини туу, орус тилде да басмаланган китепаларны эзиниге салыргъа себобиз: «Кокунулу долай», «Эльбрус

Анкарада Кашгарлы Махмуд аты Халкъла аралы саугъаны алгъан заман. 2012 жыл.

Малкъарым», «Силуэтъ чувств», «Повелител гор», «Эльбрус - белокрылая птица». Арт жыллада чыкъгандарында, автор окуучуугъа философа очыкъланганды. Быйыл «Ечюлmez, жанор отубуз» деген аны тилибизде жазылган жаны китеби

да къолубузга тюшерикди. Беппай улу, россиялиден биринчи болуп, «Къахчинни» деген халпар ючюн Тюркде Махмуд Кашгарлы аты Халкъла аралы саугъагъа тийишли да болганды.

Беппайланы Муталипге аталган материалланы газетини 3-чу бетинде окугъуз.

Адамланы жашуу журтла бла жалчытыу - бек жууаплы боркладан бириди

Ахыры. Алып 1-чи бетдеги.

Докладчы Эквос сабилге жашуу койе бөлүнүө юсюндө да айтханды. Ала федералдык эм республикалы закондотельствону измелерине тийишликте, найм келишимге кере хар нөөс да тал болгон жашуу журтла бла жалчытыунырга керек диле. Харзаталы Бердов айтханды кере, 2013 жылда 1-чи январда КЪМР-ны муниципальный районларында бла шахар округларында оосулук эттен бөлмөлөрүн тизмелеринде эседе 854 адам

барды. Аларда сюдно оную бла 428-не онедерисди жашуу журтла бериге деп оную этилгенди. Былтыр КЪМР-де Эквосго эм аталары, аналары кырамай койгын сабилге 80 фарат алынганды. Алардан 11 Нарлыкчидеги. Бу иш бюгонлюк деп жууалы ишлерден бирлери болганын эсте алып, ол кырал властын органдары эм жер-жерли самоуправляныяны контролларындыды. Депутатла аны юсюндө ин-формацияга тынгылап эм аны сюсюп, «2011-2015 жылда

Кыбарты-Малквар Республикада жашуу журтланы кырууларын терк атпала бла бардырууну, целевой программасын толгусунай тамаларына шарт мадарла этерге керекди деген оюумга бирден келгенди. Артыкыда бек социальный жашуу журтланы кырууларын бардырууну, бир-бир гражданданы (погода бла) фатала бла жалчытыуу кыолга терк алырга кереклине айрып эс бургулаганды. Депутатла жыйлында Р0-но баша субъектерини закон-

датель башламчылыкларына да кыраганды. Алдан сора да, «Кыбамалкварресурсы» федеральный кырал учурек-директору Д.Бекхавез Хасанби Махамедовичи КЪМР-ни Парламентини Сайлы грамотасы бла саугаларга деген оную кабылы этилгенди. Чеченданы Ануар жыйлыуу ахырында 28-чи февралда Ингуштыгда Север-Кавказ Парламент Ассоциацияны VI конференциясы боллугун билярденди. Форуму ишине Кыбарты-Малквар Республика,

Люба БАТЫРОВА,
КЪМР-ни Парламентини пресс-службасы.

ОЮМ

Сабийлени кылылыксыз, огуурсуз, кюйсюз ким этеди?

Кырал Думаны депутатлары ол бушуулу ишден сора закондотельствону кытыландырырга, ол санда информацияны телекоммуникация бериле, огуурсулук ишлени жайгын фильмени, материаланы, шартланы кыргозтору эркин этмезге керекди деп, овано алай салганды. Акылбалык болмаганына этен аманлыканы телевидендида кыргозтор туруу жаш адамланы бла сабийлени жан аруутуу дегенга сөзмөлөрн жок этпедие эмда, ала аман ишлеге келгендириде деп, ала аман оюмлайды.

3-ию февралда Москвада 263-чо номерли шкода болганын бушуулу иш саунай жамууны кызыганды. Ол кел бир ожууу географиядан устаны бла полицияны өлтүргөндү, кесини теллеринден а 20-сын сау сагыаты жериге алып турганды.

Быллай огуурсулукну сылтауун билир мурдада кыралны хуврели экспертлери тигилге бардыды. Алай ол иш акылбалык болмаганын психикий саулуклары, кылыклары бла байланы проблемаланы тура этпеди, келени сагы-ышка кылдырганды. Бирле сабийлени компьютер оюнладан арталыда кери этерге керекди дейди, башала - ол мадарны кыяматтыга санамайды. Аны юсюндө КЪМР-ни Парламентини Председателини орунбасары («Единая Россия» фракция) Татьяна Саенко да бюгон кесини окуму билярды.

3-ию февралда Москвада 263-чо номерли шкода болганын бушуулу иш саунай жамууны кызыганды. Ол кел бир ожууу географиядан устаны бла полицияны өлтүргөндү, кесини теллеринден а 20-сын сау сагыаты жериге алып турганды. Быллай огуурсулукну сылтауун билир мурдада кыралны хуврели экспертлери тигилге бардыды. Алай ол иш акылбалык болмаганын психикий саулуклары, кылыклары бла байланы проблемаланы тура этпеди, келени сагы-ышка кылдырганды.

торпо телевизор берилуге да 5 сагыатдан аслам заманы кырау да акылбалык болмаганын кылыгынын торлендирген тура сылтауларда, кыргоскоде огуурсулук, койжоскок сабийледе ойюорд жарылыгы, ата-анала кеслерини балаларына, башала да зорлук эте эселе, кып жетиде эселе-аллайыны сабийлерни халал жорекли болуу амалы жорук. Кийте керек болмагыларын, тегерекиде сансызлыкны керектесине жорук хожушкуну компьютер оюнлада табыды. Анда алагда бек тынды: мши сени сындырмайды, тоймейди, хор бла айтаным этпирмейди, жалаңда атырырга, душманын кырырга керекди.

Аспамты информация органдала сабийлени бла акылбалык болмаганын ара-ларында койжоскок этпелени кой сайын да кыайтарн кыргозтору туруу бир бири керюп болмаулуксыга этпени, кесинден кыарсузуга артыкчылык этпуге тортени бамды. Аны себепли Россей Федерацияны «Аспамты информация органдала кюслеринде» Заркуну 4-чо статьясына телевидендида 7 сагыатдан башлап 24 сагыата дерри 18 жыл толмагына этен аманлык ишлени, зорлукну, койжоскокно ишлери жайгын материал арталыда кыргозторго, деген стапы кыошарты деп, алай этпеленине бергенди.

Алай мадарладан хайыр чыгармы деген соруу да тумай кыаллык тойюдо. Сабийле огуурсуз нек болганларын сылтауларын психология этта да шарт токташыр-ралмагында. Боекликке ачык кеп кыра-гандамыды неда «кыалы» компьютер оюнга жан атып турганынандымыды - билмейди. 2011 жылда психолог Тина Уиллоуби бл аны Канаданы Брока университетинден коллегалары 8-9-жылыгы сабийледен эмде 17-18-жылыгы жаш адамладан 1432-сине сорула бергенде да, кеп заманы индида огуурсуз компьютер оюнда ойнаганынаны

кылыкларында агрессия кыборек болганын эслепкенди. Психолог Сет Питтер да кесини алы нөгрөлери бла алай тигилге бардыгында эм да акылбалык шартланы америкалы журналдан биринде басмалаганды. Аланы оюмларына кер, иш оюну кесинде тойюдо, сабий не ирет бла ойнаганды. Тигилени кезинде бир-бирле «атышуу» огуруну ирет бла бардырыла - шуебурни зомбилден кырууларга жорюкенди. Ма аланы агрессиалары зомбилден не кыдар кырып муралы бек тыналды эм эзырэк эди.

Кеп специалиствени оюмларына кер, боевикке, компьютер оюнда эмда не тупору телевизор берилуге да 5 сагыатдан аслам заманы кырау да акылбалык болмаганын кылыгынын торлендирген тура сылтауларда, кыргоскоде огуурсулук, койжоскок сабийледе ойюорд жарылыгы, ата-анала кеслерини балаларына, башала да зорлук эте эселе, кып жетиде эселе-аллайыны сабийлерни халал жорекли болуу амалы жорук. Кийте керек болмагыларын, тегерекиде сансызлыкны керектесине жорук хожушкуну компьютер оюнлада табыды. Анда алагда бек тынды: мши сени сындырмайды, тоймейди, хор бла айтаным этпирмейди, жалаңда атырырга, душманын кырырга керекди.

«План жарашдыргынчы, Нальчыкче кыруулуш бардырырга ахырга кыоярык туююл эдим»

Ахыры. Алып 1-чи бетдеги.

Кюнленден биринде алайтын барсам, буруну артында бюксон тор ишлени. Кыраам, теренги торт метр болган котлован кызылып турды, алай жашуу журт ишленирге жерге угтай, андан арында. Терк окуяны шахарны административияны өйлөтсөм, жер кыязганын тохтаганды. Арта ачыклаганына, кыруулуш башлаган адамны бир торпо документти, ишлени бардырырга эркинлик жокту. Билдиримди да, арта да кыыстап бир көрсөндө, деген акып этен болуп ол. Власть органды Нальчыкни генеральный планын иш этил жарашдырырга кыяматтында деп, мен акып алайым. Ол алагы бек тал келди: кыялдан эс зат оюймди да, алайда салдырмам.

Нальчыкни генеральный планын, промшленный зонаны, социальный объектины кырууну, Эпобрусу тирисин айткынуу схемаларны бек жарашдыра эдик. Алгын тек-шовете кенешкенди. Биз элд, шахарда да кылай кыруулуш бардырылганын биле эдик. Шендо ая архитекторла кеси алыбызга кылаганыгы, жалаңда ача ишлеу

риди. Аны Петродворец, Шарское село дегенча бир жерде да болмагычча аруу жерле кыруушалайды. Шарское селода, бюгонкоде аны Пашаев кыруулуш бардырырга эркин этилгенди. Жалаңда жангы койе 19-чу жылыгы ишленген мекямлага ушатырырга керек эдик. Анда, бизденча, ким кылайды оююс да,

«Сиз айткан тапсыз ишлени тохтатырга архитекторланы онгары бармады?» Жалаңда тарыгымула жазарга келеди кыбулгандан. Кеп болмай а мен бир ачулу ханарны эшиттениме - Штенлауын орамда Тейранны ишлене турган дорсон ким эсе да сапып алганды деп. Алайда адамданы эркингелерн кетерген ара сореоге оюйген табылганды.

Алай кыруу республикала ая проект институтларын сакылагыры кенгертир мурад бла балконила тын тышландыла, кенгертеди. Аны анылагыра да болуктууду, адамиланыкы угтай, шахарны, саулай кеп кылаты койно тышыа кыарсан, уулгынгын келеди... - Алгын архитектура ишни юсюндө кан сора болганды. Анда мекямны тышы анда жашагын адамиланыкы угтай, шахарны, саулай жамууны да мелигинде болганын жазылып эди. Алай эсе ая, балконила тышыларга, аланы торлендирген эркин этилгенди.

ююдо, алай эсе, аны бюгонда бек сакыларга борчлуду. Нальчык 19-чу өмюрдө салынганды. Ол россейли шахарла ишлетуону жангы өмюркө саналды. Аны Пётр Первый жарашдырганды. Юч жерде мурдан алай оюска ол шахарланы генеральный планысы ишлетирге эркин этпегенди. Нальчык да ол өмюркө семасына керне ишленгенди. Аны кыраты ораны билгенди. Алай оюска ол килис болуу эди. Аны проектин Николай патча жарашдырганды. Алай совет жылда килисаны ууатын, аны оруннуа теусе зал ишлетинди.

Нальчык да ол өмюркө семасына керне ишленгенди. Аны кыраты ораны билгенди. Алай оюска ол килис болуу эди. Аны проектин Николай патча жарашдырганды. Алай совет жылда килисаны ууатын, аны оруннуа теусе зал ишлетинди. Неда медицина факультетни мекямы. Анда алгын дворничаны жылкыларды бардырылганды. Ол Нальчык бек сейриликден бириди - аяк жыйрык кийген келченте шийди. Алай алгачкыда лада ая кыаш тыжанын бир тапсы кыошты этпедиди. Олару мекямны алай кылай бузарга кылуула...

«Сиз айткан этпеден, архитекторла жамуат эркин этмес, бир кыруулуш да бардырмазга деген сак керек болуму?» - Жангы нызамла, жорукла керемейди. Жер-жерли самоупра-вления юсюндө 131-чи номерли федеральный закон шахарланы бла элени таматарларына улуу онгла бергенди, анга аласта да суганкыча кылай этилтик тойюдо. Жалаңда ишлеге керекди аны. Архитекторла бла кыруулушчуга социальный магыналы иш бла керештине. Сен бир эркин сурат ишленген, аны музейде билярди оюу ор барды. Алай архитектор эркин кой ишлесе, аны кылай жарышырлыксы. Отуз жыл мындан алгва ая Нальчык сейр шахарнык болганды.

Мен Санкт-Петербургда 20 жылдан артык жашаганды, ол ишине бек оюйген шахарларымдан би-

«Кенеше Нальчыкни тапандыруу амаларын излере биляр бериледи. Сиз власть органды кылай предложение кылыр эдим?» - Жалаңда экисин - генеральный планын жарашдырырга эмда 131-чи законну толтурурга. План жарашдырыгыны ая Нальчык кыруулуш бардырырга ахырга кыошты койно эди. Кертиси айтханды, ара шахарны бу огуш мындан алгва болганы сакылкан, бек овориз эдим. Виктор Чирков деп белгиле архитектор болганды. Ол «Восточный» микрорайон проектин жараш-

дырган эди - 50 метр адамга жашуу журтла ишлетти. Ма анда керектиде улуу токене, бек инфраструктура да. Нальчык башалагыра ушамалган айт жерлери кыайсылады? Шахр сейрилик болурун, башалагыра ушамалгынын сие эсөк, анда ансамбли ишлетирге тийишледи: Санкт-Петербургда Лерзондор, Сенная майдандары. Бизде да бардыла алай койлоле: 400-жылкыны майданы. Музейли театр ол тийрини айтты этпеди.

Ленин орам а кесилги бла да сейди. Ол мадандыны андыладасы: темир жол вокзалдан башлап 400-жылкыны майданы, андан ары «Восток» киноаттары алай, сора «Келишүүлүкюн», бек ахырында ая «Абхазияны» майданлары. Шимал Кавказда бек шахарда да жокту былай орам болган хазнабызын, архитектура бийлыгыбызын сакыларга, амалыбыз болганына керне ая, аны айткырыга борчлуду. Ма анда битирюлю: «Келишүүлүкюн» майданы. Былайда фонтан ишленгенни ол адамла бек оюйген жерден бири болуп кылаганды. Алайда этта эслепкенди, жалгын «чукура, туу керек да болуктууда, Тейранны дворцини экинчи этажына өтөрчө платформа да ишленириди. Дагыда алай Шендо музейди да кыруулыксы. Ма анта жангы ансамбли.

Мен кесими оюмларыны адамга айтсам, бек кыаршы жуу-кыларым окуяна кой, не этес, Нальчык Париж тойюдо деп кыюлдыла. Хау, Парижге жашамайды, алай шахарыбызны ариулуун, сейрилин сакыларга ая борчлуду.

Ушакшы ТИКАЛАНЫ Фатима бардырганды.

Старополеде гитче шахарга жетер чаклы бир электрочко айлганды

Старополе энергетика сетеле кочно тас болууну озоитхандыла. Алыон электрочко орталык шахарны жарыгыра жетерик эди. «МРСК Северного Кавказа» деген компанияны пресс-службасында билдиргенери кере, «Старополеэнерго» деген филиалы электростанцияны бек алага жолдода кууларын ара орындады. Специалмени ойтхандары кере, алыон электрочко кеп иш бардырыгы жеткенди. Сиз ючюн, ол ремонт программаланы 100 проценте толтурганды. Предприятияны ишчилерни билими ишленгелерини хайырланд охшм жетишмеле болудуругандыла.

Ташкөмүр кызыну миллион тоннага кёбейткенди Ровост облостык бийлй ташкөмүр кызынуу 5,5 миллион тоннага жетдиргене ойтоидо, ол а озган жыл чыгырганын бла телгештирдиргене, бир миллион тоннага кёпю, деп билдиргенди пресс-конференцияда губернатору орунбасары - промышленносту эм энергетиканы министри Александр Гребенчик эди. Министрин ойтханына кере, озган жыл инвестору ыркысыны оборудууны модернизациялау, кочлени жаңыдан тас куурауа жеткенди, бийл жаңгы зобойлода көмүр кызынуу башларга ойтоидо. Областыда сегиз шахта ишлейди. Алардан бек улулары «Даньян», «Шерловская» - наклонная» деген шахталардыла.

Элистаны жолларны ташпандырырга умутлудула Калкынуу ара шахарны оромлорына эш тыгырыкларына улуу ремонт этерикди. Мында март айда жолганы толпандырып башаркыдыла, анга шахарны бюджетинде 6 миллион сом бериледи, дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентини шахарны административия бек алага жолдода кууларын ара орындады. Кетерикди, андан сора шахарны ичинде транспорт маршруткала жорюген ушакталда жолгола кыарыркыдыла. Асфальт тозурганды, кеп жерде куулуу эс ботулуу бардыла. Февралда Элистанда отузгорулук сүзүк болгон эди. Аны мындан келген жаңы жолганы ботондо ослондоргоанды. Шахарны административияны ойтхандары кере, жолгола тыгын ремонт этерге 6 миллион сом жетишсе, администрация дегенга ача берилди. Болуш ишлени бечмени оночула куурукт кези келсе тохташдырыгы ойтоидо.

Дагыстанда жаш тейоуге урунуу бирга кууралдыла Дагыстанны урунуу эс кырууу министростуа бышыл республикалы жаш тейоу бирканы куурагы ойтоидо. Аны юсюндө ИТАР-ТАСС-ны корреспондентини ведомствону оночуу Маюк Багиевы билдиргенди. «Бек улуу социальный проблемаларын бир - республикада халкыны иш бла жалчытууда», бир иши жерге регионда 30-ден аслам мши одоз кырал турду», дегени ол. Министрин ойтханына кере, бирга кесини ишни жаш тейоону ишге орандырууга, ол сора болжалы халда иш бла жалчытууга жорюкларыныканды, андан сора да, бирга школада окутууну, иш усталыкка койретууну да бардыркыды. Школну бошой тургунлоу организациалада стажировканын өтдөрлюкөдө.

Адгыгеда аскер вузулга жашланы алыу кой керете ёсгенди Кыруулушуну министростуу аскер вузулорун эс толтуруучу властын федеральный органдары бийл Адгыгеда 138 шах оырп план деп, муу алында жылда улуу вузулга 52 шах алынган эди, деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентини регионду аскер комиссары Александр Аверин. Шахкөре дерри Биан алгызды деп. 53 шах завленине бергенди, - дегени ол. Аны айтканына кере, республиканы ара шахарында ораншадкы Майкоп территориялы гарнизоону аскер бөлмөлөрн. Мында аскерчилини динистарлары жашойшай да офицер деген профессия намысы ишлеп саналды. Жашланы кёбюсө профессионал аскер болууга ишледи, дегени ол. Аскерде куулууга эте тургылана бара тургун Т-90 А, Т-72М6 танклардан атууга ойюйрикеди. Горбулуу айтканына кере, экижапын тирлигини эс аскер борчуну таммалауу терк кыошморгы койретуу бардырылды, аны кезууюнде ишленини табарга, аны жок этерге заман бек аз берилдик. Андан сора да, отуну уузкалыкны 125 километрик топонд атып, таманы 2200 метр уузкалык уургаа керекди.

Танкчыланы бусагытдагы аламалга кере хазарлайдыла Юг аскер округда ойюрунеуе башланганды. Аланы кезууенде танкчыны хазарлауу жашуу эмде оюйрикеилиндыла. ИТАР-ТАСС-ны корреспондентини Биритуюн пресс-службасынаны нахалыгы болгон Игорь Горбуль айтканына кере, ойюрунеуе Краснодар, Ставрополе крайлыны, Чечени, Дагыстанны эм Волгоград областын полигонларында бардыркыкыдыла. «Половей дегенге 800 адам кытышырлыкны эс 50 чаклы бек гусеини таскыла», деп ойтханды ол. Аскерде куулууга эте тургылана бара тургун Т-90 А, Т-72М6 танклардан атууга ойюйрикеди. Горбулуу айтканына кере, экижапын тирлигини эс аскер борчуну таммалауу терк кыошморгы койретуу бардырылды, аны кезууюнде ишленини табарга, аны жок этерге заман бек аз берилдик. Андан сора да, отуну уузкалыкны 125 километрик топонд атып, таманы 2200 метр уузкалык уургаа керекди.

Социальный АЗС-ле безинини литри 1 сомга учузу «Социальная АЗС, Газпром» деген проектти Ростов областыда жашоуда бардырадыла. Областын орасида - Тагангород, Новочеркскоске эм Ахсында - 30 модулуу автозаправочная станция ишлеу мурат барды. Алайда литр бектен кышкырааган кере, литр менен керден эсе бир сомга учуу болууду. Аны юсюндө губернаторда инвестицияла жаны бла советни жыйылуудан министри промышленност эм энергетика жаны бла орунбасар Евгений Русов билдиргенди. Аны айтканына кере, самообслуживание деген система бла Ростов эм Новочеркскоске толду автоматизацияланган алай 4 заправка станция ишлейди, алаа ишни бардыруучу адамга жоктуду. Отукум эс жатынуу материаланы багслорун уузулганынанды да аны бла байламды, деп четтегиди министри орунбасары.

Инспекторла 10 чабакчыны кытухаргандыла Ставрополе крайны чеге келерини жаны бла кырал инспекцияны инспекторлары Чотгойск кёпю 10 адамны кытухаргандыла. Российни МЧС-ни Шимал-Кавказ регион арасида пресс-службада билдиргенери кере, кылымлыкы тошгелени колсеринден халпар учуреденини ишчилерни билдиргени эди. Ала бардыргандыла кытухаруу операцияны да Калкыму Республиканы чегини тийесинде.

Кыарысуулагы болушканылагы 1 сатылга 19 сом Астрахан областыда халкыны социальный жаны бла жуушурлын этууну жангы формасы кырууларганды - ол социальный инновацин стужбасында. «Ол кеп болмай куурагандан, алай эсе да, керекди - уллу болмагын очерде окуно борам», дегени ИТАР-ТАСС-ны корреспондентини социальный жаны бла ойнууну эс урунуучу олжени министростуу пресс-секретары Ольга Чапурина. ыналарын кылагыра алаагы социальный инновацин алааскала. Аланы баш ишлери - койно жыйылуулар, дарманна эм ашыркыла сапып алыу, аш-эзык хазарлаууду. Халклары сагат сапны тергеледи, орто эсеп бла алгондо, хар сагытах 19 сом чаклы бир тейлерге керекди. Кыошкы жуушуда да бардыла, сиз ючюн, Быстыр жуууу да алай бир турду. Орта эсеп бла алгондо, алай жуушунда, алай жуушунда, алай ичинде 3-4 минг сом чаклы болууду. Ол а экин адамла алай жуушуда ючюн алыон ахчандан эс иги да ууздуду. Ма экин керекди жангы служба. Алыон областыда социальный инноваци 100 чаклы бардыла. Бу торпо службабы мындан оры ойныгар план барды.

Башкалаға ушамазан, дуняға ёз кыарамы болған жазыуы

Кесамат

АНЫ ТИЗГИНЛЕРИНДЕН КЕЛЮНГ, БЕТИНГ ДА ЖАРҒЫДЫ

Керти назмучу бек сайлы дерс китабы жашау кесид деп, мен алай кыарыма. Табиғат болуылыңа бала адамны жашаған дунясында кыуанч, жарсыу да кезуе бола келген конюнери араларында тобеген, кыр кыраған кёге урунуп, тура болуп кыалмаған, жашырын байламлыкына, излеп, таба билмеклик хар поорчи борчуду. Ол сайлы борчун, эски этип, унутпун коймай, дағым эслерине тутхан жазыуыңа бла поэзия бизни литературада бек адыла...

Бепайланы Муталип ападан бирлериди. Аны бизден би-

лады. Хурметсиз адам а, сёзюне не ары-бери буруп, сымарпап, сылап-сайлап корореше да, поэзияны алай сайрат кёлоронден ёталыкк тойлоуду.

Нек дегенде поэзияны сайрат кёлорю огурузула жолу тойлоуду да андан. Мен да андан айтама кыайратың: Муталипни поэзиясы огурулу поэзияды деп, агач кыыйрында ингир кырағангыда кеч жолочуланы бетлерин жарытхан от кийби... Кертиси бла да, поэзия бир-бир назмударын окусанг, кене тауда мыдых отну шыргындай боласа, кёлонг да, кёзюнг да жарыды. Ол а фахму жарыды, атадан, анандан, ташдан, суудан - кудуретден келген фахму жарыгы!

Дуняда болуп кетген, бола турган, энди болупкы зағалаң юслеринде да поэзия кесини ёз сезими барды. Ол аны улпу, гитке назмударында да кёрюнгеней турды:

*Эс ташлада ёсё сёзюм,
Жазуу беткен кыарай кёзюм,
Излеп Тюрке Хорлам,
Тазюм,
Билги Тонюкукма ёзюм!*

Бабаланы Ибрагим, Зумаккуланы Танзила эм Бепайланы Муталип.

рибизге да ушамазан назму хаты барды. Ол аны назмусун ишленген агачында, аны соллуунда, музыкасында да кёрюнгеней турды. Андан сора да, Муталип поэзияны билик тауна жазуу жолу жоллары бла, ыран жолла бла ерлейди. Огары Чегемде Биткилен тарых атлауучлары бла ерлеген кибики!

Ол кесини поэзиясында сёзюне ойната, ойлата да билген поэди. Аны назмусу бирде кыуркам чартагалаң чагыды, Чегемде ата-бабаларына тууган ташлары Камны боюнунда актулык тайчык ойнакпап чакпан кибики. Анда Тыхтенги биик жели шуулдайды, атасы Азмерюу кылан эмилги Чегем жайлыклада кишией турган кибики! Муталипни поэзиясы, аны ёз халкына таухтан ниети, дуняға кёз кыарамы да Тыхтенги чыран суулары кибики таздала. Манга алай айтырған поэти поамалары, андан тышында да, адамны ёмюрюн жангыз бир солугуға сыйындырып кыойған назмударында. Ала бирде, урган суу кибики, келе да, кёл бола, ыкында да, дагы да кёл бола, жашуан юсюнден сазыё этдиредиле. Бирде, тада шуудан кибики, баркып, жолочугуға эс тапдырадыла.

*Бёк, жырла, маржа, шуудан,
Кыуу жарпыра жашуадан!
Чыга, тасып кыруудан,
Элт кыууан асыл Таудан!*

Поэти назмусун ишленген агачы атлауучуу кыала кибики, халкыны тарых баскыч кибики! Аны бир сёзюне кыатылгандай, назму кыала оюлуп кетерге ушайды. Ол затка поэти кесини кыарамы да алады:

*Ойма - ой!
Тёбенин келген Тёбенин,
Ойма - ой!*

ТАМЫРЛАРЫЗНЫ ИЗЛЕУ Халлары кесгинди, магнаналары уа - кенг

Назмучу поэзияға эртеден байланын эсте алсақ, Муталипни тизгинлерин башкаладан айырған тынч окуында - аланы айтылуу халлары кесгини, магнаналары уа - кенг. Бек биринчиден, поэти сагыш эдирген не зат болған китапдан китапта тура болуп келеди. Хар бир адам да бир заманда кеси тамырларыны юсюнден оймалды, аланы табарға керешеди. Кыпчак тозлеринде излейди ата-бабаланы ызырын. Сёз ючюн, аны «Толкунду долай» деген китабы алсақ, аны тематика ызын, магнанасын да кыураған назмудан аспамсы: «Биз кимбиз? Не миллетбиз? Не халкыбыз? Кыалай бала, кыайда кыуралганбыз?»

Нек дегенде поэзияны сайрат кёлорю огурузула жолу тойлоуду да андан. Мен да андан айтама кыайратың: Муталипни поэзиясы огурулу поэзияды деп, агач кыыйрында ингир кырағангыда кеч жолочуланы бетлерин жарытхан от кийби... Кертиси бла да, поэзия бир-бир назмударын окусанг, кене тауда мыдых отну шыргындай боласа, кёлонг да, кёзюнг да жарыды. Ол а фахму жарыды, атадан, анандан, ташдан, суудан - кудуретден келген фахму жарыгы!

Дуняда болуп кетген, бола турган, энди болупкы зағалаң юслеринде да поэзия кесини ёз сезими барды. Ол аны улпу, гитке назмударында да кёрюнгеней турды:

*Эс ташлада ёсё сёзюм,
Жазуу беткен кыарай кёзюм,
Излеп Тюрке Хорлам,
Тазюм,
Билги Тонюкукма ёзюм!*

Бу назму сурат окуған адамны бурун заманлаға эс ташларыбызға алып кетеди, алай ол аны анда - кырағанга кыайдырмай, поэти бетинде - Тонюкукма бла бирге арха да кыайратары. Бепайланы Муталипни былай кеп назмусу барды. Аланы барын айтама десенг, сёзюне ахырын таухан кыыйн болушы. Алай ала бары да ол ишкыны толкун толкун келген, таза да «конден тогуп жарыған» пост болғанна шагатыдыла.

Тыхтенгиден кырап, дунияны уллулугуна, кенглигине да бютюн сейирсинирк поэти энта да кеп жыл илхамлы болуруна, Чегемни нарат хауасын алып келген назмусу, жолда, жарык жолун жеткен кибики, жете турууна да мен ийанаман. Сёзюну на бир менча жыл мындан алгя мени поэзия неди деген бир сооруума Муталип берген жууап бла бошарға сөөме, аны «назмучу жолу» бла:

*Жулдуз шинжилпени,
Мырхыканы айыргачча,
Айыра,
Алманы
Таралмагған чачындан
Жылды
Юшуй турган ууучуна,
- Жарла паэт...»*

Бу назму, жулдуз шинжилпеден жаратылып кыалғанча, кыалай эсе да, чагып кылды кеси алына: таулу тишируула, жек, юзметте, кыйзелте, чөлкенле, кыола - конюм бетде, бииклик, алам... Дагында сен кесинг, жазарға корорешен факыр: дуня ачылыкны жорек ачылыкты бала харларға интинген жарлы...

Хар сёзю жоректе жетмейди, жоректен жоректе? Угыбай, былай айталган таза жорек кыалай болган поэди. Аны мындан арысында да «назмучу жолу» Чегемде кеси тогуучу кон жарытханлай турруна мени аз да ишегим жокду...

БАБАЛАНЫ ИБРАГИМ, КыМР-ни Кырал саугасыны

Нек дегенде поэзияны сайрат кёлорю огурузула жолу тойлоуду да андан. Мен да андан айтама кыайратың: Муталипни поэзиясы огурулу поэзияды деп, агач кыыйрында ингир кырағангыда кеч жолочуланы бетлерин жарытхан от кийби... Кертиси бла да, поэзия бир-бир назмударын окусанг, кене тауда мыдых отну шыргындай боласа, кёлонг да, кёзюнг да жарыды. Ол а фахму жарыды, атадан, анандан, ташдан, суудан - кудуретден келген фахму жарыгы!

Дуняда болуп кетген, бола турган, энди болупкы зағалаң юслеринде да поэзия кесини ёз сезими барды. Ол аны улпу, гитке назмударында да кёрюнгеней турды:

ЖОРАЛАУЛА

Бу назму («Таулу Муза») Кыйлыны Кыайсын Бепайланы Муталип атында. «Алай китапта уа, нек эсе да, ол белгисиз кыайсын Муталипни басмаларын чыгармаларда ол Муталипге жоралангангай айтыла сөөме. Мени аны толук ючюн излейме» - деп жазган оны бла байламы Кыулу улпуу кой бишси Элизет.

ТАМУЛ МУЗА

Бепайланы Муталипге Таулу Муза - поэзияны анысы, Казимни бешиге кыалды, сакь бола, Турганында да конюбноз туман басып, Кыыйлыны сёзюбнозю аломден сакьдыла.

Аны бети да - таулу тиширууу бети - Бизге оти кон берген чыдалмы анысы, Такырлыкыда да адимлай кыаруу кон берди, Алтын аякпарына баш урайлык аны!

Таулу Музаны бети да - сени аныгы, Мени ол кыйлыны анымы да сыфаты, Биз арууранда, Таулу Муза чыкды тангыма,

Жоралаула

Башыбыздан сылай, тангы кёз кысымай атды.
Таулу Муза Чегемде мени бешиге мени
Кыалды, аны бети уа алай огурулу
Арда уа кыуанды, тап, кыаруусу ишиме,
Сёзюмо магнанасы болган кийик улпу,
Хар таулу поэти бешиге кыалды,
Арда уа кыуутпуду да, башындан сылады,
Ол, Таулу Муза, бизни бёрюден, кыалдындан
Кыоруду, дайым илхам жолуна да салды,
Ахыр кечемде да кыалдыр, аням кибики,
Юсюме, жиялукыдан тола эки кёзю,
Биргесине ётдюле конюлерими кёбю,
Кёзлеримди да жумар Таулу Муза кеси.

Таулу Муза - жербиш, аныбы сыфаты!
Бир чек жокду бизге итилик эттинге,
Башыбыздан бирге ётмедиле аз затла,
Жюз кере баш урама алтын этинге!
1981, апрель, Чегем.

Зумаккуланы Танзила

АДЕПЛИ,
НАМЫСЫ АДАМ

Сойюп бу гонялы Жерни, Эте ахшылыкка, сууаплу Турганын махтады жырм. Көпирмей жерге айтыла, Кыядан салынганды да, Халкымча, адамдай кыалкык, Таз болмай анда адамлыкк, Кой бере жуор халаллыкк.

Адепли, намысты адам-Кимге да хурмет этпагдан, Кыпак эшитирге сойгенини Тап айта билип айтпагдан.

Алайды Жер туугуруу, Халкыға кертини жашагдан. Этерем алай адамға Суу дунияны да ыйынгдан. Алайды кыайда дегенле Не хапарлайла, не билпиг? Мен а алгя айтама: - Да Муталип а, Муталип?

Ма аллай жашла кёпдюле, Намыла, Жерни косюнде. Апасы кыалсу дуня, Жазык болурек ол кюнде.

Муталип, жан кыйырым, Азуымда талты атынг. Багысы ёсё барлыкк Еренге таза атынг.

Сенлай таза адамла

Туусала да, кёбючү Жол бермейле алгя.

Асыл, керти адамса, Адам жанын ышлар, Аллай аруу тылинг бар, Кыаты ташка жан салыр.

Халк, билпиг, хурмет этсин Сенлай адепли жанга.

Ышарумен адрасары Суу дунияны да санга.

Жашайса шаш, намыса, Киркыйин кирге, дауга. Фахмуға, ишимге да Излемей жангыз сауга.

Майдап тага эселе Фахму, адамлыкк ючюн, Алгя санга тагарете, Халкыға көрөме кючюн.

Сөзлени, поп чакдырп, Кёр, жанма жолурун, Бу назмуу береме Минг да майдап оруна.

Жолуру жарытыча Таза сөздөн чакыгыла, Санга суклынын кибики Кырайл майдап тагыянла.

Муталип, жан кыйырым, Азуымда талты атынг. Багысы ёсё барлыкк Еренге таза атынг.

Кыамам кыарындашпарыны оюмлары

Энци агазы барды Бепайланы Муталипни гитче назмудары - верлибрлер-жашуу-тенгизинден алынганчадыла, жужар ташла кибики, аны чыгармачылыкына кыуат береди, Верлибр - поэти жанга, алгя озган, бютюнго конюлени, кесини, табиगतны, соймеклики да юсюнден оюмун сыйлыдырмай.

Битеу поэти чыгармачылыкына кыарамас, кел алыма конюло ассоциация суратла, метафорала, тенгешдирюле келеди. Ол назму тизгинлерин бир торлю моддаға ушатарға корорешедиле. Бютюн ала аны, жаш заманында, жорегинден чыгындай, энчи макымалары, жангылыкында бла ачык жорекликден толудула.

Таулу жазуучу, чыгармачылыкыны жаратылышына конюнда айта, былай дейди: «Мени оюмума көре, чынты поэзияны коню бизге бурунгу тейиле жашаган Олимп таудан урланган от бла бирге келгенчады. Аны ючюн Зевсисн буруруу бла улпу, кыаруу кычи тамир буруу бла тейилге кыайбаган, Кавказдык таулабга байланган гиттерни кёбюргөн, бауурдан да чып тургандай. Прометейи кыаны бла эти, ол от бла кыатыш, жангырлык, кыаруу алып, сейир урулукка, миреуге бурулганда...

Кыамам кыарындашпарыны оюмлары

жыйымдыгын сыйок кечоргенме ёз тилиме.

Шукуму бла танышхан коню Кыуулыны Кыайсыны юсюнден кеп сөлөшкөнбиз. Поэт Улуу Ата журт урушун кезиюнде Чувашдагы госпитальда болганды. Ол мекяны кыайгысында эсгерюу кыанган такдырар ючюн, кыолундан калгени этерге айткан эдим негериме. Бир ауукдан Кыайсыны сураты бла мермер таш мекимга тагылады.

Ол ачылган коню Кыабаты - Малкырдан Бепайланы Муталип бла Болталыны Кыуула Чёксарлагы келеди. Ала битеу чуваш халкыга Малкыны атындан аны айтылыкк жашына уллу хурмет этгендиси деп, ыразылыккынын айтылдыла. Андан бери Бепайл ул Малкыны Чувашда культура, литература жаны бла да келечисиди. Аны «Мастер слова» деген назмусу барды.

Везде тревога.
Страна убога,
Но мастер слова
Жил с верой в Бога!

Мени тенгим, тарых жаны бла да жуугум Бепайланы Муталип да сёзюне устасыды, жорегинде Алпакны жаркыктыгын ёчюлтмеген...

Валерий ТУРГАЙ,
Чувашны халк поэти.

Кыйлыны Кыайсыны Москваға ашыруу, 1984 жыл.

Солдон онгига: Мызыланы Кыаншубуй, Ахмет Неждет, Бепайланы Муталип. Халкыла аралы назму фестивалы, Туркия, 2002 жыл.

Ападан жаратылышында арта фыйгамбарла, билгиче, устанла, улпу поэте да...»

Алай усталга бла поэтлеге тенгиз Муталип да. Тау кыуна, ол да кек биикликте учыды, аны назмуда да аркин чыгады, ёз оюмларын билдире, аны тизгинде да азатдыла, бир торлю рингма бла ритмге сыйындырға корорешеди. Аны энчи «Бепайл улпу» ауызы барды, ол, аны оюмларын, акырын сыйындыра, кесинча, жаркык суратла бла ачыкларға онг береди.

Эрди ЭЛДЫШЕВ, Малкыруу Чувашды келечис

Бепайл улпу бла 7-8 жыл мындан алгя Дагыстанда «Акс зурчукла» деген Расул Гамзатову хурметине аталган фестивалда танышканды. Муталип анда конкыналыны санында интеллигентлик, кесин намысы жоретгени, ачык жорекликте бла айырылышы эди. Аны таулу болганын билгендей уаг. Хар кесин билмиле чуваша санаган малкыруула-анга энчи кёздөн кыарды...

Малкыруу Муталипни ачык чыгышы бек жуукуды. Аны «Попелителюу» деген сейир суратпадан, жыйуудан таулу назму

МЫЗЫЛАНЫ Кыаншубуй

Торкорок, РФ-ни бла Евразияны жазуучуларыны союздарыны член Стамбул шахар.

Кыйынылык сынаганапта

2012 жылы август айында Евразияны Жазуучуларыны союзду эми новелланы конюрсун бардырады. Анга торк тили миллеттени литератарларындын 800-ден артык халар келеди. Бепайланы Муталип «Кыакычын» деген халарды да бар эди. Аны торк тили маңга кёрюрсун тошкенди. Ол аданы кёрюнк кыйыныкылары, жашуу турмушу жорегим кек кыйынгандыла. Кеп корорешемге ол аламат чыгарманы, хар накышын да сактап, тилине жуук кёрюрсун.

Мамут Кышгары Кыалка аралы

Эршиуно жорис эм фахмулу авторланы айтады. Аланы санында Муталип да болды. Экинчи коню, мени жершюбизни хорламайна атап, Анкарадан узак болмай, Гялпгаран арде байрам кырайды.

Анда Сирияд жашаган малкыруула бла кыарайлыла сынаган кыйыныкылары юсюнден кеп айтылган эди, ачак жайды: «Аны торк тили маңга кёрюрсун тошкенди. Ол аданы кёрюнк кыйыныкылары, жашуу турмушу жорегим кек кыйынгандыла. Кеп корорешемге ол аламат чыгарманы, хар накышын да сактап, тилине жуук кёрюрсун.

Сирияди жажинден кыуулган

57 адамдан кеси, Муталипге тилеке этип, аны ыразылыккынын билдире эдиле ол ахирзамандан кычарга болушары ючюн. Торкде Бепайл улпу битеу жершюлерибиз да хурмет этиле, чынты таулу, адамны, поэти сөөмде.

Нистибизни

жорегинизни тазайды. Таулу поэти Бепайланы Муталип болуу Горюк аты Литература институту Лев Ошанини семинарында болганын. Бизни тилерибиз торк кыуулга киргени сөбелги ол мени бла малкыруа, мен а алгя сөзшюбиз, бир биркибин тогу анылап. Ант бир кыуулу амузун бир заманда унуттам. Аланы алтай тиге да кёрюргөн.

Бек сейирин - «Соксур болсам да

Гомерча кыараман...» дегени ол студент жашларында жазганды. Бек болмай шукуму, кыарындагы «Силуаты чюштен» деген китабы кыоламу тошкенди. Аны поэзияда жетимликтерине жорегинден кыуанганда. Анга, поэте, илхам келгенде, аны узаклыгы ууунганын кыалай тоз кёрюрсундеген назмусунда:

Мир завороста, Велет упорства, Смерть - притворства - Стихотворств!

Поэтии жаланда алай сөздөн кыурагдан «Артисти» уа! Кыалай магнаналы суратайды ол саханыны устасын, режиссёр айтхайл, жомаккада кибики, жоз торлю адамны кыалай кирп кыалгыр хазыр болганын, хар жангы спектакльде, биринчи чореме, жангыча ойнарға фахмусу жетгени да:

Решит И мист, Кто лисл, Артист...»

Аны «Тост» деген назмусун кыайта, отуз жылдан артык жашай. Ол кыармайлы, бирик, бизни жашууу, ниетибизни тазалап турды.

Бек ыразыма Муталипге студент кезиюнде Кыйлыны Кыайсын бла таныштырганы ючюн. Алпай пошюшюрибиз арда да кеп болганды. Ала жашуууу керекли жанына буруп, дуняға башка кёздөн кыараманы, теренрек, жан арууа юйренин башкалыга...

Кыарында Муталипге Литература институтунда таныштыргандан атындан устасыбыз И. Ошанини 100 жыллыгына агап чыгарган «Силуаты чюштен» деген китабы ючюн жорек ыразылыккыны билдире.

Кыуыр ТЕПУКОВ, Алтай Республиканы халк поэти, Горноалтаы шахар.

МАЛКЪАР ХАЛКЪ ТУУГЪАН ЖЕРИНДЕН ЗОР БЛА КЕЧОРОЛГЕНЛИ 70-ЖЫЛЛЫГЫНА Филм поэтибизге жораланады

Поэт, жазуучу, журналист Гуртуланы Солтанбеки жашы Салхичи кеси эм аны чыгармачылыгы баш республикада, Россенин кеп баша жерлеринде, жуукт ты кыралдада окуяна да шагырылды. Алгаракында аны ному китабы Тбилисиде да басмаланганды. Озган жылда уа аны бек жыйымдыгы чыктыганды.

Поэтибиздин, режиссеру Дина Абидовады оператору Махмуду Рускалды. Ол эки кесекден кыралыктыкы. Биринчи малкър халк зор бла тууган жеринден кечоролгени 70-жыллыгына жораланады. Кеси да 8-чи мартте кертюз-толпокто. Фильм Долнскиде Малкър халкыны репрессияны кыйынлыгынын сынгандарына ишленген мемориалда, поэти аткасын суратыны кытаында, Ак-Суу элде да алынганды. Экинчи кесеге уа, авторла айтанга кере, поэти ата-бабалары

тууган эм жашаган Холам элде алынганды. Гуртулуу 75-жыллыгы бый-кюз артында белгилениркиди. Ол датгага деп республиканы Миллет библиотекеасы да улуу тобошу кутрайды. Бир кесектен а «Кавказын жазуучулары клубуну» жыйылуу болуукду. Ол да поэте жораланырыктыкы. Битеу бу шартла фильмде кесерине тийишли жер табарыктыды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият. Сураты автор алганды.

БАСМА

Шахарны орамлары кимлени атларын жюрютедиле

Ол уллу тойюлдо, алай а бек мааналыды. Не бля? Республикасына ара шахарны орамлары Север-Кавказ регионда бек уллу индустрияны ем культура аралдан бириди. Аны орамлары да жюлзе бла саналадыла. Алары хар бирини кесени аты барды. Билери кырал кутулукчулары, белгиле аылмлене, жазуучулары, поэтиле, аскер башчылары, граждн эмда Улуу Ата журт урушлагга кыатышканы, башхалары шахарны, республиканы айнытууга кыйын салган адамлары атларын жюрютедиле.

Бу кюлде, КъМР-ни Билим беруу, илму эмда жаш тёлнюно ишери жаны бла министрствуну бёлмюно кулдукчуусу Текуланы Аслан жарашдырып, «РА «Елдок» издательствода «Аланы атлары аталганды...» деген китап-справочник басмаланганды.

Гаргарини, 115-чи Кавдивизионы, Ковтуненкоу, Лермонтовну, Мальбаховну, Кадыровну, башхалы да юсеринден тынгылы халар билгире болуукду.

«Аланы атлары Нальчик шахарны учреждениларына аталгандыла» деген бёлмөдө уа республикалы сабий стадион А.Алшевни, Кыбарты-Малкър кырал университет Х.Бербековну, 8-чи номери орта школ Зокыяланы Валерийни, Кыбарты-Малкър аграрной университет В.Кокону, сабий жаш тёлно спорт школ С. Нировну, суратла искусстволаны музейи А.Ткаченкоу, стоматолог арат Т.Тхазаглиевни, 31-чи номери орта школ Н.Цаговну атларын нек жюрютедиле аныганды китап.

Датгада эмда Нальчик шахар окуптур проспектирин, гитче эм уллу орамларыны атлары кычан, не хыйисапдан торпедиялыгени юсеринден да толуп билдире барды. Аны бля бирге уа аты орамга айталганды сураты басмаланды, аны юсеринден шартла да жазыладыла. Кысыксы, китап ёсеп келген тёллюлеге, бюгюнлюкде жашагандыла да бек сейрилик, бек аламет тарых маганысы болган справочник литературалы. Аны шоллада окутууда хайырланарга да болуукду.

«Спартак-Нальчикин» капитаны черногогорячы билдиргенди. «Спартакны» капитаны клубда Мидорат Джузович командага кыйтаханды эм кыаууамунда Тюркде бардырганын ем алты гол урганды. Шёндю «Спартак» Футболну миллет лигасын чемпионатында бардырган 23 тобушудан 30 очко алганды эм турнир таблицда 12-чи жерде турды.

Социальный жумушпа

Ветеранланы болумларын женгиллендире

Социаль районну Урунуу эм социальный айттыгу управлениасы социальный льготала бла тёлүле блюмионе, аихай да, адам кеп келеди. Мында алай болушукт тийишли гражднлары тизмелери энци халда жарашдырылады. Бизге билдиргенлерине кере, озган жылда коммунальный жумушларын жалгачтуу бла байламлы ай сайын компенсацияла кылолу болган 2443 адамны иши министрствого жиберилгенди. Субсидияла табарга сойгенлерин 916 ююро айтханды. Ол аланы 742-сине, саулай алып айтханда, тогуз миллион сомдан аслам блчмөдө аха берилгенди. Реабилитация этпеленерине шашагатылык кыагыт. «Ветеран труда» удостоверение алырга бля да кеп адам заевление жазганды.

Хорламын киононе алапк, жандаурулук концерт бардырылганды. Андан тошген ырыскы уа урушу ветеранларына ойде жумушлага керекли техника бля жалчытырга берилгенди. Республиканы суббюджеттен тошген хайырга уа аланы журтларына ремонт этилгенди. Сагынлган бёлмю кызауатка кыатышканы ырыскы-жашуу турмушлары, болулары бля байламлы актыны жарашдырып, районну администрациясына жибергенди.

Социальный льготала эм тёлүле блюмиде баш специалисте Байзулаланы Марина, специалист-эксперт Юсупланы Зулфия Хаджижаны Хаджижаны башчылыгында ишлейдыла. Уа халкыга болушук этиу жаны бля жумушлары кыларындын келгени тынгылы топурадыла.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий. СУРАТДА: Байзулаланы Марина. Сураты автор алганды.

Футбол

Джудович командасына кыйтаханды

«Спартак-Нальчикин» капитаны черногогорячы билдиргенди. «Спартакны» капитаны клубда Мидорат Джузович командага кыйтаханды эм кыаууамунда Тюркде бардырганын ем алты гол урганды. Шёндю «Спартак» Футболну миллет лигасын чемпионатында бардырган 23 тобушудан 30 очко алганды эм турнир таблицда 12-чи жерде турды.

«Спартак-Нальчикин» капитаны черногогорячы билдиргенди. «Спартакны» капитаны клубда Мидорат Джузович командага кыйтаханды эм кыаууамунда Тюркде бардырганын ем алты гол урганды. Шёндю «Спартак» Футболну миллет лигасын чемпионатында бардырган 23 тобушудан 30 очко алганды эм турнир таблицда 12-чи жерде турды.

«Спартак-Нальчикин» капитаны черногогорячы билдиргенди. «Спартакны» капитаны клубда Мидорат Джузович командага кыйтаханды эм кыаууамунда Тюркде бардырганын ем алты гол урганды. Шёндю «Спартак» Футболну миллет лигасын чемпионатында бардырган 23 тобушудан 30 очко алганды эм турнир таблицда 12-чи жерде турды.

Бизни корр.

Турнир

Базыныулук туудурган юк

Нальчикде Сокурланы битеуер обществоларыны бёлмюне сакатланы арасында шахматландан эришуле юч киононо ичинде бардырылганды. Турнир Ата журтну кырууучу киононо аталганды. Анга Прохладанан, Бахсанан, Терекден эм Черек районладан спортну бля тюрлюсюн сойгенле кыатышкандыла.

Нальчикде Сокурланы битеуер обществоларыны бёлмюне сакатланы арасында шахматландан эришуле юч киононо ичинде бардырылганды. Турнир Ата журтну кырууучу киононо аталганды. Анга Прохладанан, Бахсанан, Терекден эм Черек районладан спортну бля тюрлюсюн сойгенле кыатышкандыла.

Турнирни кыурагана башында сагынлган организацины бар башламчыларында да болушук этил турганы ючюн КъМР-ни Спорт министрствосуну специалисти Аналаны Асланга эм аны бекте битеу да ведомствого жорек ырызлыклары билдиреди.

КУРДАНЛАНЫ Солемен.

Жол

Юч кюннге - беш минг бузукълук

Къбарты-Малкърда 21-чи февралдан 24-чюге дери жолда жорюно кюркюзуулугу уну инспекторлары 49 водителни кеп болуп руль артына олтурганларын ачыклагандыла. Бу кезиуде авариялада эки адам елгенди. Аладан экиси «Кавказ» федеральный жолда болгандыла. 22-чи февралда кюндю 11 сагытта 42-жыллык нальчикчи «Тойотта Корол» машинада Юч Нальчикден Плитгорске бара, жолчун 434-чи километринде, алында машинасы озма деп,

жолундан тайганды эмда ГАЗ-3303 машина бля кыатышканды. Водителне экиси да алайда окуяна елгенди. Экинчи кюн а ингриде 21 сагыт 30 минутта ВА3-217030 машинанын меси 28-жыллык личникчанчы жаш, Нальчикден Бахсанга бара, федеральный трассаны 443-чи километринде жауу адамы басдырганды. Ол жолдан эркин этилген жерде етени тохтадырылганды. Эр киши жаралары бля болнычкы жетдирилгенди. Битеу да бирге уа инспекторла

жолундан тайганды эмда ГАЗ-3303 машина бля кыатышканды. Водителне экиси да алайда окуяна елгенди. Экинчи кюн а ингриде 21 сагыт 30 минутта ВА3-217030 машинанын меси 28-жыллык личникчанчы жаш, Нальчикден Бахсанга бара, федеральный трассаны 443-чи километринде жауу адамы басдырганды. Ол жолдан эркин этилген жерде етени тохтадырылганды. Эр киши жаралары бля болнычкы жетдирилгенди. Битеу да бирге уа инспекторла

Бизни корр.

2014 жылга март айда беш уухакты намаз кылынуу заманы

Table with 8 columns: Day, Sunrise, Prayer time, Sunset, Night, Dawn, End of night, Fasting time. Rows for each day of the month.

Типтүүлө

Сабийле нек ууланганларын тохташдырадыла

21-чи февралда кюндю 12 сагыт 15 минутдан башлап 16 сагыт 30 минута дери Тёбен Черекни орта школуну 37 окуучусу республиканы сабий клиника болнычысына жетдирилгенди. Ала хлордан ууланганлары тохташдырадыла.

Бу иш бля байламлы РФ Федеративне комитетини Урван районда бёлмю РФ-ни Уголовный кодексини 238-чи статьясыны 1-чи бёлмюне кере уголовный иш ачканды (саялам бериуде адамын сагуугун эмда жашауун билгире бля бля жорукла сахланмагандылары ючюн).

Уголовный ишине типтүү кесали бардырылганын Урван районну прокуратурасы кесин контролонга алганды, деп билдиргенди бизге бу ведомствону пресс-службасындан.

Бизни корр.

Курсла

Кеп жангы зат билир онг барды

Тюнеме Нальчикде «SMM для новичков» деген билим беруу курсла башлангандыла. Анга блогерле, интернет-каналланы кыураганла, политикле, журналистле, видеоператорла ем башхала кыатыштыргы болуукду.

Эки киононо ичинде информация управлениасы юсеринден теория эм практика билим алыктыдыла. Жыйылганланы аларында белгиле специалистле топ-блогер, Twitter социальный сетвни тилмачны, «Soglasen» медиа-агентствону таматасы Игорь Шипов, «Информ Поддержка» РФ-проектни таматасы, «Смена» каналны ведущийи Катярина Романцова сөлөшкюрди.

Курсланы КъМР-ни Парламентини Жаш тёлно палатасын Блогерлени школу «ИнформПоддержка» РФ-эм «Информационный поток» бля бирге кыураганды. Пакцияла Сабий эм жаш тёлно чыгармачылыктын арасында 11 сагытта башландыла.

КъМР-ни Басма эм асламы коммуникацияла жаны бля кырал комитетини пресс-службасы.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамат

Contact information for the newspaper, including phone numbers, email addresses, and social media links.

Information about the newspaper's printing process, including details about the printing plant and contact information.

Information about the newspaper's distribution and subscription rates, including contact information for the distribution department.

Information about the newspaper's advertising rates and contact information for the advertising department.